

El cant del tudó com a indicador del canvi climàtic

SALVADOR RIERA I IBERN

The first call of the wood pigeon as a sign of climate change

Els tudons (*Columba palumbus*) tenen una temporada de zel i cria que va de desembre a finals de juliol. L'autor del treball, caçador especialitzat en la cacera del colúmbid, porta caçant més de 60 anys pels boscos del Montseny-Corredor-Montnegre, anotant després de cada jornada de caça l'indret caçat, les hores emprades, els trets disparats, les peces cobrades, les espècies no freqüents divisades, el temps que ha fet, i quan s'ha sentit a cantar el primer tudó. De les dades recollides en les últimes 35 temporades de caça es pot deduir que hi ha un retardament paulatí evident de les dates en que s'han sentit les primera cantades, cosa que podria tenir a veure amb el canvi climàtic.

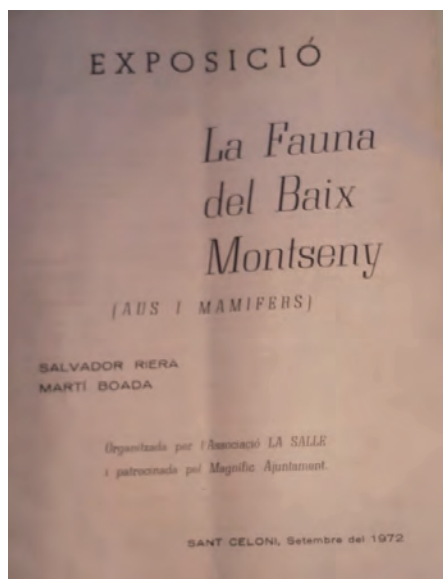
Paraules clau: tudó, cant, fenologia.

Wood pigeons (*Columba palumbus*) have a breeding season that runs from December to the end of July. The author of the work, specialised in the Columbidae species hunting, who has been practising such activity for more than 60 years through the forests of Montseny-Corredor-Montnegre, after each hunting day, used to note down the shooting location, the hours he spent there, the number of shots, the pieces collected, the uncommon species spotted, the weather, and when he heard the first call of the wood pigeon. From the data collected in the last 35 hunting seasons, it can be deduced that there is an obvious gradual delay of the first calls, a fact that could be related to climate change.

Keywords: wood pigeon, call, phenology.

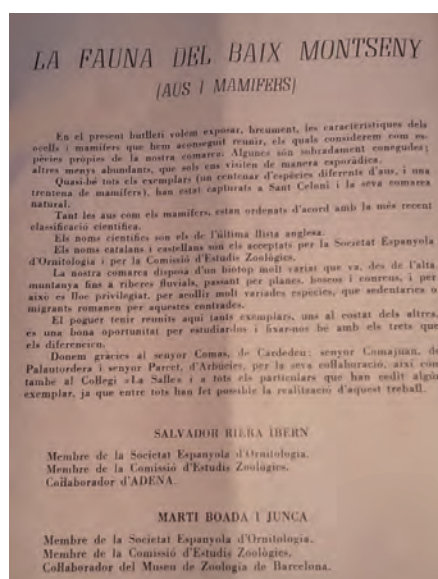
INTRODUCCIÓ

El setembre de l'any 2022 va fer 50 anys que a la Biblioteca de La Caixa de Sant Celoni, juntament amb en Martí Boada, vàrem muntar una exposició titulada *La fauna del Baix Montseny (aus i mamífers)*, que va reunir uns 130 exemplars d'animals naturalitzats. Aleshores l'autor que us escriu, de manera complementària a la l'activitat professional, exercia de taxidermista afeccionat i em passava no pas poques hores a la nit al soterrani de casa dissecant els propis animals que caçava, junt amb d'altres que em portaven els demés caçadors del poble i de la comarca. El cas és que per fer l'exposició el més completa possible, vàrem recórrer a altres persones perquè ens cedissin algunes de les peces de les seves col·leccions. Tal com es pot veure en la foto de la contraportada del butlletí de l'esdeveniment, entre els que ens van cedir material, hi figura el Sr. Comas.

Portada del llibret

La fauna del Baix Montseny (aus i mamífers).
(Arxiu Salvador Riera).

Contraportada del llibret

La fauna del Baix Montseny (aus i mamífers).
(Arxiu Salvador Riera).

El Sr Comas, Pere Comas i Duran, era mestre i Director de l'Escola Ramon Masip de Cardedeu, i el coneixia perquè un grup d'amics, amb el Germà Usart, aleshores Director del Col·legi La Salle de Sant Celoni, al cap davant, vàrem organitzar unes classes de català nocturnes, clandestines, en el seu centre i per donar-les vam contactar amb el Sr Comas. Posteriorment, en Joan Usart i Barreda va deixar la congregació i va anar a viure a Manlleu, el seu poble, d'on va ser elegit el primer alcalde democràtic. El cas és que vaig establir una relació amb en Pere Comas, que més endavant es

va poder continuar amb el seu fill, en Miquel Comas, malauradament traspasat l'any 2021, al coincidir durant uns anys, com a professors a l'escola de Formació Professional Alfons Montcanut de Sant Celoni.

FENOLOGIA

I, perquè aquesta introducció? El Sr Pere Comas i Duran, és reconegut avui com un dels pares de la fenologia a nivell del sud d'Europa. Ell havia muntat una estació meteorològica a Cardedeu, i les dades de les seves observacions apareixien publicades cada dia a *La Vanguardia*. La seva recopilació d'observacions de la natura, fou pionera i no solament a la Península.

A més dels seus treballs sobre historia local i comarcal, en Pere tenia les seves afeccions basades en temes de meteorologia i de natura. Destaquen les seves col·laboracions a *"Changed plant and animal life cycle from 1952 to 2000 in the Mediterranean region"* (Global Change Biology, 2002), o *"Do changes in climate patterns in wintering areas affect the timing of the spring arrival of trans-Saharan migrant birds?"* (Global Change Biology, 2005), ambdues publicacions amb rellevants dades de Pere Comas.

Fou un mestre i era una autoritat. Entre altres distincions, va rebre al 1987 la "Cruz de Alfonso X el Sabio" i la "Creu de Terme" que atorgava l'Ajuntament de Cardedeu. Ens va deixar el 9 de setembre del 2004. Els seus comentaris, els seus treballs fenològics i les seves explicacions, d'aleshores, em van interessar. El seu treball era delicat i precís, com es pot veure en alguna de les seves fitxes meteorològiques

CARDEDEU : ANY 2000
RÉSUM DE LES OBSERVACIONS TERMOMÉTRIQUES:

MESOS	MITJANA	MITJANA 1951-2000	MAXIMA	DIÀ	MITJANA MAXIMES	MINIMA	MITJANA MINIMES
GENER	6'2°	6'8°	18'2°	31	12'3°	-4'4°	0'0°
FEBRER	10'7°	8'1°	21'7°	26	17'7°	-0'2°	3'2°
MARÇ	12'1°	10'5°	26'8°	9	18'9°	0'8°	5'2°
ABRIL	13'7°	12'5°	26'0°	21	19'8°	2'2°	7'6°
MAIG	18'7°	16'4°	28'6°	26	24'4°	7'6°	13'0°
JUNY	21'6°	20'1°	32'7°	16	27'7°	12'5°	15'5°
JULIOL	23'2°	23'3°	33'0°	2	29'0°	13'8°	17'5°
AGOST	24'3°	23'9°	36'4°	24	30'9°	12'7°	17'8°
SETEMBRE	20'9°	20'1°	32'7°	15	26'5°	9'4°	15'3°
OCTUBRE	15'8°	15'5°	24'5°	5	19'8°	7'5°	11'7°
NOVEMBRE	10'8°	10'4°	19'8°	24	15'5°	1'3°	6'1°
DESEMBRE	10'1°	7'5°	17'8°	11	14'6°	-0'7°	5'6°
ANY 2000	15'7°	14'5°	36'2°	24	21'4°	-4'4°	9'9°
TEMPERATURA MITJANA ANY 2000..... 15'7°							
MITJANA DARRERS 49 ANYS: 14'5° MITJANA DARRERS 10 ANYS: 15'4°							

Fitxa meteorològica de les observacions termomètriques de l'any 2000, amb escriptura original de Pere Comas.
(Arxiu Salvador Riera).

La fenologia, terme que deriva de la paraula del grec *phaino*, ‘mostrar’, ‘aparèixer’, és la ciència que estudia la relació entre els factors climàtics i els cicles dels éssers vius. El moment i la durada dels esdeveniments fenològics particulars varia segons els anys depenent de la corresponent situació meteorològica. La fenologia presenta dues branques: la zoofenologia i la fitofenologia. Els patrons més usualment utilitzats són les migracions de les aus (orenetes, rossinyols, tórtres, cigonyes, etc) i els temps de floració, maduració dels fruits, caigudes de la fulla, etc, de diversos vegetals (ametllers, cirerers, presseguers, etc). Hom no té pas referència que mai s’hagin registrat dades sobre quan comencen a cantar els tudons.

Els fenòmens fenològics s’han de valorar al cap d’unes sèries d’anys i l’observador ha de tenir la constància, paciència, tenacitat i perseverança d’anar-les fent cada dia, cada temporada, en el decurs dels anys...

OBJECTE DEL TREBALL

El tudó (*Columba palumbus*) és una de les espècies cinegètiques a les quals hom dedica més temps entre les diferents modalitats de caça. Una de les bases per a l’èxit de la seva cacera és conèixer tan bé com sigui possible els seus costums etològics, es a dir, on s’ajiquen, on s’assoleien, on sojornen, on s’arreteren els dies de vent, on van a menjar, que mengen i quan i on canten.

Tudó. (Foto Jordi Novell).

L'autor d'aquest treball, caçador especialitzat en la cacera del colúmbid, porta caçant més de 60 anys pels boscos del Montseny-Corredor-Montnegre, anotant després de cada jornada de caça, l'indret caçat, les hores emprades, els trets disparats, les peces cobrades, les espècies no freqüents observades, el temps que ha fet, i... quin dia s'ha sentit a cantar el primer tudó i els cants dels dies successius. La temporada regular de caça comença el segon diumenge d'octubre i s'allarga fins el primer diumenge de febrer. Els tudons tenen una època de zel/cria que comença a la tardor i s'allarga fins l'estiu, i una prova de que aquesta ha començat són les primeres cantades que se senten. La llei de temps que faci, sembla prou influent, ja que els primers freds, despertarien ja el zel i la persistent bonança el retardaria.

La veu del tudó és un rítmic parrupeig que ressona lluny enmig dels bosc. És pot escoltar a més de 100 metres de distància. Els tudons poden cantar en qualsevol temps, si tenen un estímul aliè, com per exemple el so d'un reclam. Hi ha caçadors que l'imiten, o bé directament amb la gola, o valent-se d'una fulla d'arboç, de llorer, aladern o de marfull, i els tudons poden reaccionar acostant-se al lloc d'on prové el cant de l'intrús, o contestant al reclam amb el seu propi cant sense que necessàriament hagin d'acudir al lloc d'on emana el so. Aquests tipus de cantades, no han estat considerades, només les que s'han sentit quan ho fan per ells, sense estímuls externs, de manera espontània. Poden cantar a qualsevol hora del dia, però quan es mostren més expressius és a primera hora del matí.

En els últims anys, a més del canvi en el temps de les primeres cantades, hi ha un altre factor prou remarcable, no contemplat en aquest treball i és el fet de que s'hagin humanitzat. En efecte, anys ha només habitaven llocs recòndits i avui els podem trobar vora les urbanitzacions i fins i tot en jardins i arbrats urbans.

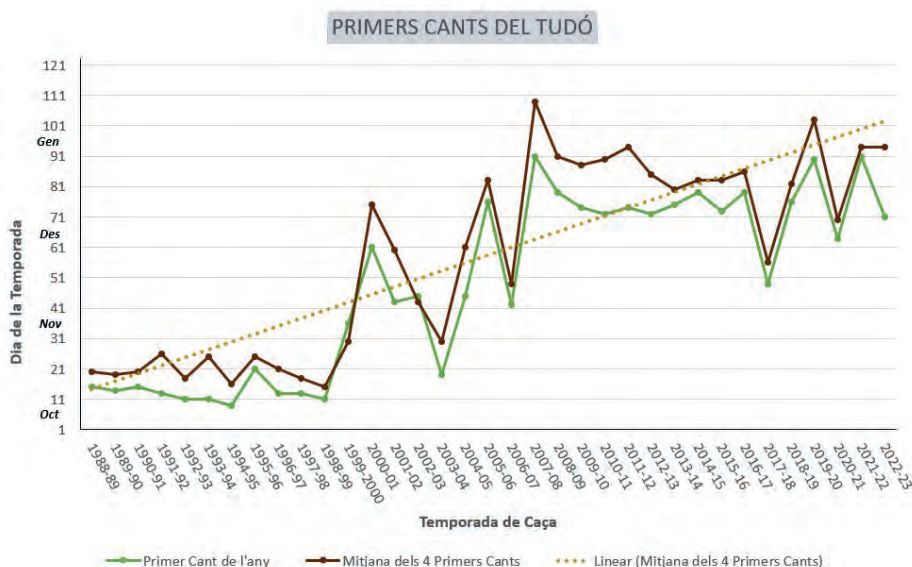
És ben cert que aquestes dades mostrades tenen un punt de subjectivitat. Els dies hàbils de caça estan limitats als dijous, dissabtes i diumenges, per la qual cosa, hom no ha sortit pas necessàriament a bosc cada dia. Ni cada dia, s'ha anat a caçar al mateix indret. Però altres dades fenològiques que es podrien prendre de referència, per mostrar el canvi climàtic, tampoc són, ni de bon tros, absolutament objectives. Quan considerem que un cirerer comença a florir?, quan apunta per esclatar el primer borro, quan ja n'han esclatat cinc, o... si veiem la primera oreneta des de casa, no pot ser que abans d'ahir n'hagués entrat una per l'altre costat?

Tudó (Foto Jordi Novell)

CONCLUSIONS

A la gràfica obtinguda per Marçal Cases i Riera a partir dels registres de l'autor, en l'eix (X) es marquen les 35 últimes temporades de caça i en l'eix (Y) les dates de cada mes començant per l'octubre i sumant a continuació els dies de novembre, de desembre i de gener. A l'esquema resultant, s'han posat les dates de la primera cantada (línia verda) i la mitjana de les dates de les quatre cantades dels primers cants (línia negra), amb un linear puntejat en vermell. Com es veu, marquen clarament una tendència i de l'evidència, es pot deduir que hi ha un retardament progressiu i gradual en els últims anys de la data que s'ha sentit la primera cantada, i de les tres següents, cosa que podria tenir a veure amb el canvi climàtic.

Gràfica on es mostren els primers dies de cantada de cada temporada cinegètica.
(Marçal Cases i Riera)

BIBLIOGRAFIA

- RIERA, S. (1992-1993), *El triangle Montseny-Corredor-Montnegre* (Quadern de caça), Sant Celoni.
- , (2010), "L'alimentació dels tudons (*Columba palumbus*)", *Monografies del Montseny*, 25, p. 323-328.
- , (2013), "Els tudons (*Columba palumbus*) a la Vall de Santa Fe", VIII Trobada d'estudiosos del Montseny.

- , (2016), “L’alimentació dels tudons (*Columba palumbus*)”, CINEGETI-CAT, 13 de juliol.
- , (2017), “Els tudons al Montnegre-Corredor. Una proposta per estudiar-ne els desplaçaments estacionals i migratoris amb vista a una millor gestió de la seva cacera”, III Trobada d’ estudiosos de la Serralada Litoral i VII del Montnegre-Corredor.
- , (2022), “La caça del tudó al Montseny (*Columba palumbus*)”. *Mono-grafies del Montseny*, 37, p. 219-224.